

Piacisten és a munka „szép új világa”

A munkanélküliek megítéléséről

Harvey Cox amerikai teológus írta egy cikkében, hogy amikor egy barátja javaslatára a gazdasági élet tanulmányozásába kezdett, akkor „terra incognitát” várt, ám a helyett „déja vu” érzés fogta el. A piac működése, a gazdasági nehézségek okai és kezelésük receptje nyomán egy nagyszabású teológia rajzolódott ki számára.

Napjainkban a piac már nem egyszerűen az áruk adásvételének helyszíne, hanem a társadalom egyik legfőbb szervezője, amely ítéletet alkot értékesről és értéktelenről, kinyilvánítja tetszését vagy nem tetszését, avagy épenséggel „várakozó hangulat” jellemzi. A helyenként mégis fellépő zavarok pedig abból fakadnak, hogy nem adtunk teret a piaci akarat kiteljesedésének, korlátoztuk működését.

A piacra egyre inkább úgy tekint a közember, mint egy tőle független (főltötte álló) valóságra, amely ráadásul „kenyéradó gazdája” is. A mindennapi megélhetéshez szükséges dolgainkat ugyanis szintén a piac kínálja azért a jövedelemért cserébe, amelyet ugyan-

csak piacon tudunk megszerezni, kereső munkával.

És gondolhatnánk, hogy ez rendjén is van, hiszen ahogy Pál apostol leveléből tudjuk, **aki nem akar dolgozni, ne is egyék** (2Tessz 3,10). Igen ám, de a tesszaloniakai gyülekezet „nyughatatlankodói” számára nyitva állt a munkavégzés tényleges lehetősége, ráadásul a közösség számára értékes munka végzését várták volna tőlük.

Napjainkra beszűkült a munka általános értelmezése: Piacisten szemében a munkapiacra folytatott **keresőmunkát** jelenti. Mindez sajnos jelentősen rányomja a bélyegét a közhangulatra. Aki nem végez kereső munkát, és ennél fogva szegény (mindkét feltételnek fenn kell állnia), az egyben „érdemtelen” is. Problémájára a munkapiacra való visszatérés a megoldás, másképp fogalmazva: Piacisten teljes foglalkoztatásról szóló tanítása. Ha ezt mégsem teszi meg, az elegendő indok arra, hogy megrovásban részesítsük: „inkább segélyből él, mintsem dolgozna”. A „notórius munkakerülő” tevékenysége

pedig még ennél is súlyosabb megítélés alá eshet: a koldusokat kitilthatjuk bizonyos közterületekről, a hajléktalanság szabálysértést jelent, csakúgy, mint bizonyos helyeken a kukázás.

Ebben az írásban arra szeretném ráirányítani a figyelmet – amit előttem már sokan mások is megtettek –, hogy az „érdemtelen szegénység” kategóriájával célszerű nagyon óvatosan bánni. Az **„érdemtelen szegények”** jelenléte pont a mostani működési logika eredménye. Az egyre hatékonyabb termelési módoknak köszönhetően egyre kevesebb foglalkoztatottra, vagy minden határon túli növekedésre van szükség. A nagy növekedés legfőbb baja pedig – amellett, hogy ökológiai katasztrófa-hoz vezet – az, hogy egy ilyen versenyben mindig csak néhány térség, néhány vállalat lehet nyertes.

Az érdemtelen szegények jelenléte ráadásul funkciókat kínál a rendszer számára. Így e réteg fennmaradásában az elit és a középréteg is érdekelt. **Herbert Gans** felsorolásából kiragadva néhányat:

- Ők biztosítják azt a tartaléksereget a munkaerőpiacon, amely képes alacsonyán tartani a béreket.
- Munkaalkalmat teremtenek a középréteg számára, hiszen át kell képezni őket a „társadalmilag elfogadható” viselkedésre.
- Igazolják a status quo-t, hiszen hibavaló is volna új módokon segíteni rajtuk, vagy átalakítani intézményeinket. Ez úgyis bukásra volna ítélve (hiszen lusták, nem tartják karban a lakásukat stb.).
- Mindig kéznél vannak, ha bűnbak kell. A „fényűzően élő csalárd segélyezett” mindig elővehető, erőteljes érzelmi hatással bíró kép.

Minthogy az „értékesség” mércéje jelentősen hozzákötődött a kereső munkavégzéshez, így azok, akiknek hosszú távon sincs esélyük munkát találni, „társadalmon kívülivé” válnak. Visszafogadásuk feltétele a munkába állás volna, amire semmi reális esély nincsen. Így az sem meglepő következmény, hogy sokan közülük megsértik a társadalmi együttélés konvencionális szabályait (hiszen az értékesség egy olyan kritériumának kellene megfelelniük, amelynek eleve lehetetlen). És az vajon nem lehetséges, hogy az „érdemtelen szegények” jelentős része már

most is a korábbi „érdemesek” közül került jelenlegi helyzetébe?

De mit is kínál Piacisten munkapia- ca? Ahogy *Ulrich Beck* kifejti, a munka „szép új világának” legfőbb jellemzője a bizonytalanság. A munkanélkü- liség, avagy a korábban nem szokvá- nyos munkavégzés a társadalom széles rétegei számára vált valósággá, vagy reális lehetőséggé. A határozott időre szóló alkalmazás, a projektmunka, a hosszú próbaidő, az egyre szorosabb határidők, a be nem jelentett munka és az ezekkel járó bizonytalanság általá- nosná vált a magas jövedelmű orszá- gokban is.

És ahogy arra *Ernst Schumacher* elemzése rámutatnak, a kínált munka sok esetben idegőrlő, nem biztosítja az önmegvalósítás lehetőségét, vagy ép- pen a közmegebecsülést. A munkaidő a hatékonyság növekedése ellenére nö- vekszik, hiszen munkanélküliek serege vár (ténylegesen, vagy vélt módon) ug- rára készen, ha valaki nem vállalja el a rá bízott pótlólagos feladatokat. Így a kereső munka mellett egyre kevesebb idő jut a családra, a közösségre, a csalá- dért vagy közösségért végzett munkára. Sokszor aztán azokat a feladatokat is, amit saját magunk, vagy közösségünk

látna el, a piacról kell megvennünk, amihez persze még több kereső munkát kell vállalni.

Valóban az a cél, hogy a Piacisten ál- tal kínált ábrándot, a teljes foglalkozta- tást kövessük, azaz figyelmünket elte- reljük a munkapiac visszasságairól? Vagy a munka átértelmezése, a kereső munkához kötött értékek felülvizsgálata, a nem kereső munka elismerése és tényleges lehetőségének megteremtése kívánatosabb volna?

Sokan érvelnek a mellett, hogy egy ilyen változás fontos eleme lehetne a „feltétel nélküli alapjövedelem” beve- zetése, azaz a létfenntartáshoz szüksé- ges jövedelem biztosítása alanyi jogon. E felvetés az „Érted vagyok” olvasói számára sem új (ld. 2011. február és au- gusztus). Az alapjövedelem révén a munkavállaló függősége csökkenne, így lehetőség támadna a nem kereső munkára, illetve kereső munka esetén a feltételek és az elvégzett munka jelle- gének javítására. A kereső munkavég- zéstől a garantált alapjövedelem to- vábbra sem tántorítana el, hiszen a „tisztos” megélhetéshez nem elegendő.

De vajon nem lennének-e olyanok, akik mégis inkább „lustálkodnának”. De bizonyára, mint ahogy most is van-

nak. Viszont a feltétel nélküli alapjövede- lem szemléletváltást idézhetne elő, megszüntethetné a kereső és nem kereső munka szembeállítását. A munkának persze továbbra is tulajdoníthatunk ér- téket, de ne (csak) a Piacisten által kí- nált kereső munkát értsük rajta!

A feltétel nélküli alapjövedelem ötle- te természetesen nem tökéletes koncepció. Bizonyára finomításra szorul, és az is valószínű, hogy egy garantált alapjövede- lmen nyugvó rendszert rosszul is fel lehet építeni. Mindez azonban nem változtat azon, hogy a munka „szép új világa” és a hozzákötött értékek felü- vizsgálatra szorulnak.

És mit tehet mindezek kapcsán az egyén vagy a kisközösség? Nem his- szem, hogy erre kimunkált válaszok állnának jelenleg rendelkezésre, bár a gondolkodás több fronton is folyik. Ad- dig is feltehetjük magunknak a kérdést, hogy szerintünk vannak-e „érdemes”, vagy „érdemtelen” szegények, és elég információ birtokában hozunk-e érték- ítéletet. Felidézhetjük továbbá a szőlős- gazda esetét Máté evangéliumából (Mt 20, 1-15). Vajon miért adott a gazda egy dénárt annak is, aki egész nap dolgo- zott, és annak is, aki csak egy órát?

Bajmóczy Zoltán

Olvasók fóruma

Örülök, hogy Bollók István az idei augusztusi számban (23. o.) sokun- kat érintő kérdéseket tett föl a meg- váltással kapcsolatos páli nézetek- ről, amelyek a későbbi keresztény teológiát döntően meghatározták (és alaposan el is torzították). Bulányi György óta sokan érezzük a megvál- tástán ellentmondásait, csúsztatása- it, de föloldásuk szétfeszítené a ha- gyományos krisztológia kereteit. Ezeket az időzített bombákat hatás- talanítaniuk kellett már az Újszövet- ség szerkesztőinek is, de teljes har- monizálásuk a kanonikus evangéliu- mokkal, vagyis Jézus jellegzetes tanításaival továbbra sem megold- ható feladat. Hivatalos egyházi meg- oldás híján csak „eretnek” kérdések és teológiai magánvélemények me- részkednek a megváltás problémájá- nak a közelébe. A levélíró vette a bá- torságot, hogy a dogmatikus megkö- zelítés útvesztője helyett józan ész- szel, gyakorlatiasan vázolja a kérdés lényegét, és ezzel megzavarta az első lépést az élő, őszinte teológiai vizs-

gálódáshoz. A meredek, keskeny utat választotta az egyházi igényte- lenség széles, biztosnak hitt útjával szemben, ezért nem számíthat szé- leskörű elismerésre. A teológia örö- meit az emberi lélek csak az isteni Lélektől remélheti, ettől újulhat meg mindenkor. Bollók István kreativitá- sa természetesen előítéletekbe, gya- nakvásba, dogmatikus félreértések- be fog ütközni.

Továbbjutását bátorítva és elért be- látásait megerősítve fölhívom figyel- mét, hogy a páli teológia (és gyakor- lat) már születése pillanatában vitá- kat váltott ki a régebbi tanítványok- ból és a kortársakból (ld. Csel 15, 1-29; 21,21-30, 1Kor 1,12; 3,4,22, 2Kor 10,6; 11,5-6,12-16, 22-23; 12, 11,16, Gal 1,6-9; 2,11-14; 4,17, 2Pét 3,15-16 stb.), amint nem volt össz- hangban a későbbi eredetű evangéliu- mokkal sem. Jézus ugyanis nem szólt messiási küldetéséről, sem ar- ról, hogy megváltja a világot. Számá- ra nem a megváltás volt „sorsunk legnagyobb kérdése”, hanem közis-

merten Isten tökéletes országa és az Atyával megvalósuló, közvetlen gyermeki kapcsolat. Istent ugyanis nemcsak lehet így, közvetlenül sze- retni (gondoljunk a legfőbb paran- csolatokra: Mk 12,28-31), hanem ilyenéné minősülhet át minden ember- szeretettől kiinduló, ellenségeket szeretni képes istenélmény is. A bib- liai „istenfélelem” a közös istentisz- telet révén szerető istentapasztalattá, élő teológiává válhat, ha túl tud lépni minden iskolai, csupán megtanulha- tó, szemináriumi hitoktatáson. A hi- vatalos dogmatika érthető módon so- ha nem foglalkozott a Mennyek or- szágának a titkaival, csak az egyház népének előírt normákkal.

A leghitelesebbnek tartott Q-anyag (Mt 24,40.41/Lk 17,34-35) alapján azt is tudjuk, hogy kollektíven nem érhető el a Mennyek országa, amint formális egyháztagsággal sem biz- tosítható, hogy Isten akarata érvé- nyesüljön a földön, csupán egyéni erőfeszítéssel, keresztthordozással és a Mindenható szerető irgalmából.

Van tehát megoldásra váró tenni- valónk a teológiában, ha ellentmon- dásoktól mentes alapokon keressük és építjük Isten országát.

**P. Gábor Mózes
Budapest**